

کتابخانه‌های تخصصی: چگونگی حیات در قرن بیست و یکم

نوشته: رولاند ویتور^۱

ترجمه: جواد بشیری^۲

چکیده: کتابخانه‌ها باید بین خدمات سنتی و رشد ناشی از فن‌آوری‌های جدید توازن برقرار سازند. آنها سعی دارند درک کنند که چگونه مسائل فن‌آورانه، اجتماعی و اقتصادی بر همکاری آنها در محیط کارشان، تأثیر می‌گذارد، اما هرگز نباید اهداف خود را فراموش کنند. گام‌های کوچکی که آنها در این شرایط برای خدماتی که امروزه ارائه می‌نمایند، بر می‌دارند موجب حفظ همکاری‌هایشان در آینده خواهد شد. با افزایش روشن‌بینی خود نسبت به مسائل پیچیده‌ای که با آن سروکار دارند، باید خودشان را برای رویارویی با این چالش‌ها مهیا کنند. برای کتابداران هرگز چالشی بزرگتر از سازگاری و تداوم پیشرفت حرفه‌ای وجود نداشته است. اگر کتابداران بخواهند در این انقلاب باقی بمانند، نمی‌توانند تنها به کاوش و یافتن اطلاعات بسنده کنند، بلکه باید کاملاً رایانه - آشنا و متبحر در استفاده و بهره‌گیری از این فن‌آوری‌های در حال ظهور باشند.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های تخصصی^۳، توسعه مستمر^۴، فن‌آوری اطلاعات^۵، کتابداران.

مقدمه

مجموعه‌سازی و تخصص دو عامل بسیار ارزشمند هستند که کتابداران تخصصی در اختیار جهان شبکه‌ای قرار داده‌اند. اما برای افزایش خدماتمان چه کار دیگری می‌توانیم انجام دهیم؟ چه پیشرفت مهمی برای سازگاری خدماتمان داشته‌ایم؟ ما کتابداران تخصصی چگونه می‌توانیم به پیشرفت‌های تجاری کمک کنیم؟ اگر کتابداران تخصصی بخواهند همکاری واقعی برای مشتریان‌شان باشند - آنها دقیقاً پیشرفت‌ها را می‌بینند - باید خودشان را از طریق خواندن مجلات مرجع بسیار مهم روزآمد نگهدارند. حداقل باید مهارت‌های دیگر به‌خصوص فن‌آوری اطلاعات را تا حد ممکن افزایش دهیم. ما باید قبلاً این کارها را انجام می‌دادیم، باید هر چه سریع‌تر پیشرفت‌های فنی نوین مانند XML^۶

را فراگیریم. با بازسازی خدمات می‌توانیم به مشتریانمان کمک کنیم، توانمندی‌های ابزارهای جدید را به آنها نشان دهیم. باید هر چه سریع‌تر خودمان را در امور تجاری دخیل سازیم، با

1. Roland Wittwer. Special Libraries - how to survive in the twenty-first century.- The Electronic Library: Volume: 19, Number:4, pp.221-224.

۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، مرکز اطلاعات و مدارک

علمی کشاورزی.

3. Special libraries

4. Continuing development

5. Information technology

6. Extensible markup language

تحقیقاتی همکاری کنند و اطلاعاتشان را به سهولت و سرعت در اختیار استفاده‌کنندگان مسائل تحقیقاتی و تجاری قرار دهند.

به‌هرحال کتابداران تخصصی نباید به تفکر در مورد روش‌های نوین توسعه خدمات برای استفاده‌کنندگانی که در گروه‌های مهم دخیل هستند، اکتفا کنند و بدین وسیله آنچه را که استفاده‌کنندگان واقعاً به آن نیاز دارند را فراهم کنند. متخصصان اطلاع‌رسانی باید ارتباط نزدیکی را با صاحبان حرف داشته باشند.

همکاری‌های خدماتی - برخی نمونه‌ها

شیوه‌هایی که کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی برای توسعه خدمات یا همکاری با فراگیران صاحبان حرف دارند به قرار زیر است:

طرح HighWire Press

در مارس ۲۰۰۰ HighWire Press بخش تولید مجلات پیوسته کتابخانه‌های دانشگاه استنفورد آگاهی‌رسانی رایگان و خدمات فن‌آوری دسترسی اشتراک - مبنای بیش از ۱۸۰ مجله بسیار مهم و بیش از ۶۰۰۰۰۰ مقاله عمدتاً در حوزه‌های علوم، فن‌آوری و پزشکی را شروع کرد. HighWire مکانی شد با بزرگترین آرشیوهای مجلات علوم‌زیستی با متن کامل رایگان که پس از پیشرفت‌های کلیدی ناشران زیر حاصل شد: *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)* که افزون بر ۱۵۰۰۰ مقاله را به‌طور رایگان قابل دسترسی ساخته است؛ سالنامه 'New Year' release برای کل شماره‌های قبلی *J. of Biological Chemistry* حدود ۵۳۰۰ مقاله برای سال ۱۹۹۹؛ و اقدام *Physiological Society (APS)* برای ایجاد دسترسی رایگان به شماره‌های گذشته تمام انتشارات پیوسته آن مجله. اقدام (APS) بیش از ۵۰۰۰ مقاله را به مقالات رایگانی که هم‌اکنون در سایت‌های عملیاتی HighWire است، اضافه کرد.

یافتن نیازهای اطلاعاتی جدید هرچه زودتر در مسائل تجاری سهیم شویم. امروزه کتابداران تخصصی برای خود-ارتقای^۱ نیاز به بی‌باکی، تفکر افراطی، ذهنیت خلاق با توانایی قوی دارند.

به ارزش اطلاعات افزوده می‌شود - اما چه کار دیگری می‌توان انجام داد؟

کارهایی که امروزه کتابداران تخصصی انجام می‌دهند خیلی بیشتر از گردآوری و دسته‌بندی اطلاعات می‌باشد. آنها با استفاده از اینترنت و سایر فن‌آوری‌های موجود، می‌توانند اطلاعات را ارزیابی، تجزیه و تحلیل، سازماندهی، آماده و ارائه نمایند به نحوی که حداکثر سودمندی را داشته باشد.

چند نمونه از خدمات مختلفی که کتابداران تخصصی می‌توانند ارائه دهند عبارتند از:

- فراهم‌آوری گزارش‌های تحقیقاتی در جهت پاسخگویی به درخواست‌های کارکنان برای اطلاعات خاص؛

- گردآوری اطلاعات رقابتی؛

- شناسایی تحقیقات انجام‌شده در سازمان‌های دیگر به منظور پیشگیری از دوباره‌کاری؛

- تأیید عوامل مربوط به گزارش‌های داخلی و خارجی و انتشارات؛

- ایجاد پایگاه اطلاعاتی سازمان‌ها به منظور دسترسی به اطلاعات داخلی آنها؛

- جستجوی پروانه‌های ثبت اختراع (پتنت) و علائم تجاری؛

- ارزیابی و مقایسه نرم‌افزارهای اطلاع‌رسانی و منابع اطلاعاتی مهم برای خرید؛

- آموزش سایر کارکنان برای افزایش میزان استفاده مؤثر و کارآمد از پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته؛

کتابداران تخصصی در هزینه هم می‌توانند صرفه‌جویی کنند. تحقیقات نشان می‌دهد که کتابداران تخصصی با کاهش مدت‌زمان کاوش کارکنان برای کسب اطلاعات مورد نیاز، می‌توانند تا چند برابر در هزینه‌های پردازش صرفه‌جویی کنند. این زمان را کارکنان می‌توانند به وظایف اصلی‌شان بپردازند. کتابداران تخصصی شاغل در شرکت‌ها باید با مؤسسات

1. Self-promote

Pubmedcentral

این سایت یک گنجینه رایگان (بدون-مانع)^۱ برای بررسی دقیق^۲ گزارش‌های تحقیقاتی اولیه در زمینه علوم زیستی است که دسترسی به مقالات آن از ژانویه ۲۰۰۰ شروع شده است. این ابتکار که توسط کتابخانه‌های انجمن دانشگاهی علوم بهداشت و گروه‌های دیگر پشتیبانی می‌شود، روش و مدت زمان انتشار صفحات جدید را دگرگون خواهد ساخت. ما این پیشرفت‌ها و چگونگی شرکت در پروژه‌های جدید را دقیقاً بررسی می‌کنیم. احتمالاً روش‌های جدیدی وجود دارد که کتابداران تخصصی بتوانند خدمات ویژه‌ای را به محققانی که قصد استفاده از انتشارات کاربردی را دارند، ارائه دهند.

طرح زنجیره‌سازی^۳

کل ۱۲ ناشر علمی و دانشگاهی عمده در یک طرح ابتکاری همکاری دارند، این ابتکار بازار-پسند^۴ زنجیره‌سازی-ارجاعات^۵، استفاده محققان از اینترنت برای ارتباط با تحقیقات پیوسته را تغییر می‌دهد. خدمات زنجیره‌سازی-ارجاعات تلاش جمعی بی‌سابقه‌ای را میان انتشارات دانشگاهی: موسسه علوم و فن آوری Harcourt (NYSE:H)، انجمن علوم پیشرفته آمریکا (ناشر علوم) American Ass. for the Advancement of Science انجمن فیزیک آمریکا (AIP)، American Institute of Physics؛ انجمن ماشین‌های محاسبه Association for Computing Machinery (ACM)؛ الزویر Elsevier Science (NYSE:ENL)؛ بنکول Blackwell Science؛ انتشارات دانشگاه آکسفورد Oxford University Press؛ انجمن مهندسين برق و الکترونیک The Institute of Electrical and Electronics Engineers, Inc. (IEEE)؛ انتشارات دانشگاهی کلاور Kluwer Academic Publishers؛ نیچر Nature؛ اشپرینگر Springer-Verlag؛ جان ویلی John Wiley & Sons, Inc. (NYSE:JWa) بوجود آورده است. اکنون محققان قادرند از یک ارجاع مقاله به محتویات مقاله سایت شده که معمولاً بر روی سرویس‌دهنده دیگر توسط ناشری دیگر ارائه می‌شود، دست یابند. در ابتدا تقریباً سه میلیون مقاله از میان هزاران مجله از طریق این خدمات در دسترس قرار می‌گیرد و

بعد از آن نیز بیش از نیم میلیون از آنها هر ساله در اختیار خواهد بود. این امر به طور مؤثر بررسی و مطالعه منابع علمی و دانشگاهی را افزایش می‌دهد. چنین ارتباطی خوانندگان را قادر می‌سازد تا شرایط دستیابی از طریق رابطه منطقی مقالات را با یکی دو بار کلیک کردن - یک نقطه نظر پذیرفته شده عام در میان محققان به عنوان عامل طبیعی و ضروری انتشارات علمی و دانشگاهی در عصر حاضر - بدست آورند. خدمات زنجیره‌سازی-ارجاعات از یک بخش مرکزی که توسط یک تابلوی الکترونیکی مدیریت می‌شود و در همکاری با بنیاد بین‌المللی شناساننده اشیاء دیجیتال (DOI)^۶ عمل می‌کند، راه‌اندازی می‌شود. این خدمات شامل مجموعه‌ای محدود از ابررسانه‌ها، امکان دسترسی به مندرجات مجلات و ارتباط با آثار توزیع شده در سایت‌های ناشران می‌باشد. هر ناشر برای دسترسی مشتریان خود، استانداردهایی را در نظر می‌گیرد که تعیین می‌کند تا چه میزانی از اطلاعات (مانند: چکیده یا متن کامل مقاله، از طریق عضویت باشد یا تحویل مدرک یا پرداخت در قبال دیدن ...) در اختیار محققانی که با سایت ارتباط دارند، قرار گیرد.

این خدمات به صورت ماهیتی غیرانتفاعی به منظور تأمین استقلال ناشران شرکت‌کننده با توجه به مجموعه شرایط و استانداردهایی که برای مراجعین خود در نظر گرفته‌اند، سازماندهی شده است. این خدمات که بر مبنای پیشنهاد گسترش یافته انتشارات Wiley و Academic Press بنا شده بود، در همکاری با بنیاد بین‌المللی DOI گسترش یافت و براساس کار انجمن ناشران آمریکا (AAP) و مؤسسه ملی نوآوری‌های پژوهشی (CNRI)^۷ ساخته می‌شود. [این طرح] مزیت استاندارد DOI و دیگر استانداردهای شبکه جهانی وب و فن آوری اینترنت را بدست آورد. با بکار بستن رویکردی بر

1. Barrier-free
2. Peer-reviewed
3. Linking project
4. Market-driven
5. Reference-linking
6. International Digital Object Identifier Foundation
7. Corporation for National Research Initiatives

آوردن هر چه بیشتر خطوط باز با کاربران نهایی بسیار مهم است. بنابراین توصیه می‌شود کتابخانه‌ها به تجارت نزدیک شده و مراکزی فعال برای تعبیر متقابل ایده‌ها و دانش باشند. کتابداران نباید فقط به خواندن مجلاتی که مستقیماً در زمینه اطلاع‌رسانی است بسنده کنند. بلکه باید به صورت منظم مجلات هسته در زمینه رایانه و کاربران نهایی‌شان را مطالعه کنند. کتابداران باید با رویکردی مؤثر همواره خود را با پیشرفت‌های حرفه‌ای سازگار کنند.

آموزش

ما باید برای آموزشگران براساس بهترین عملیات جستجوی اینترنت و نتایج عمده کاربرنهای پرونده‌ای ساز کنیم. جلسات آموزش پست الکترونیکی براساس منابع جدید، سرفصل‌ها و نظرات در استفاده از اینترنت و اینترنت، همگی باید به شکل بخشی از عملکرد آموزشگر روزآمد شوند. باید اطلاعات را نه تنها روی مهارت‌های کلاسیک، بلکه حتی روی سایر موضوعات تازه در حال رشد نظیر فنون جدید IT^۱ یا به‌طور کلی دانش IT بنا کنیم. همچنین بسیار مهم است که با متخصصان رایانه دقیق‌تر کار کنیم و با آنها ارتباط برقرار کنیم، به نحوی که بتوانیم باهم به‌سوی اهداف مشترک (کاربرانمان) حرکت کنیم. کتابدار باید دقیقاً با تجارت هم‌سو شود، تا بتواند هم بر موج تجارت و هم فن‌آوری سوار شود. ما نه تنها مشتریانمان را آموزش می‌دهیم، بلکه می‌توانیم به عنوان یک مرکز اطلاع‌رسانی آموزشی عمل کنیم و افراد را از اینکه کجا و چگونه می‌توانند از بهترین منابع آموزشی برخوردار شوند، آگاه سازیم.

گزینه آقای جیوز

1. Universal Resource Locator

User Requirements Language

2. Information

4. Web authoring

6. Information Technology

3. Data filtering

5. Mapping

مبنای استانداردهای نوآوری بین‌المللی است که تقاضاهای خوانندگان کارآزموده مجلات علمی و دانشگاهی برای ارتباط با ارجاعات می‌تواند وسیع‌تر و سریع‌تر تحقق یابد. نمایندگان ناشران شرکت‌کننده و بنیاد بین‌المللی DOI در حال مذاکره جدی با دیگر ناشران مجلات عمده علمی و دانشگاهی هستند تا این نوآوری گسترده را ایجاد کنند. ناشران از طریق خدمات زنجیره‌ای ارجاعات، وسیله‌ای راحت، مؤثر و قابل سنجش برای افزایش ارتباط با مجلات پیوسته خواهند داشت. کتابداران چگونه می‌توانند با این فرآیند همکاری کنند؟ نخست آنها باید مشتریانانشان را از این پیشرفت‌ها آگاه سازند، چرا که محققان درباره این مسائل اطلاعات زیادی ندارند. کتابداران می‌توانند با طبقه‌بندی درخواست‌های URL^۱ و INFOs^۲ این مسائل را با مشتریانانشان مطرح و آنها را از مزایا و معایب احتمالی آن آگاه سازند. سوالات باز زیادی درباره طرح ارتباطی وجود دارد: برای مثال آیا امکان ارتباط وجود خواهد داشت؟ در آینده فایل‌ها به صورت pdf خواهد بود یا html؟ ما باید منتظر بمانیم حتی در مورد مسائل جزئی این پیشرفت‌های بزرگ.

کتابداران به سوی سبیرنتیک شدن

نقش کتابداران به عنوان رابط فیزیکی بین اطلاعات و استفاده‌کنندگان زیاد طول نخواهد کشید. دستیابی مستقیم افراد به اطلاعات رو به افزایش است و نیاز به کمک واسطه چندان طول نخواهد کشید.

ما باید با نقش‌های جدیدمان پالایش داده‌ها^۳، تألیف وب^۴ (شبکه‌سازی)، نقشه‌برداری^۵، طراحی چشم‌اندازهای اطلاعات دیجیتال، آماده‌سازی منابع پویا و ارائه به مدیریت دانش در سازمان‌های خودمان کنار بیاوریم. با آگاهی از آخرین فن‌آوری‌ها (مثل XML) و امکانات بالقوه آن، می‌توانیم کاربرانمان را راهنمایی کنیم که چگونه از این ابزارهای جدید استفاده کنند یا اگر بهتر باشد قبل از استفاده از این ابزارهای جدید مدتی صبر کنند.

دنایای متغیر - مهارت‌های متغیر

ما نیاز به فراگیری مهارت‌های ارتباطی مؤثر داریم. بدست

آمارهای مرجع کتابخانه‌های دانشگاهی نشان می‌دهد که هر ساله تقریباً ۱۵ درصد از کاربران کاهش می‌یابند، ما باید از خودشان پرسیم که به کجا نقل مکان می‌کنند. خدمات ارجاعی تجاری مانند "Ask Mr Jeeves" یا "Webhelp" به شدت در حال همگانی شدن هستند. آنها در واقع "کتابداران سیبرنتیکی" هستند. می‌توانیم برخی ایده‌ها را از این منابع مرجع فرابگیریم. نخست باید با کتابداران مذاکره کنیم که آیا می‌توانند از ۹ صبح تا پنج عصر زمانی که اینترنت خدمات ارجاعی بدون وقفه ارائه می‌دهد، کار کنند. بعد باید برخی از ابزارها و استراتژی‌های خدمات وب را فرابگیریم.

طرح ۷-۲۴

از تابستان ۲۰۰۰ طرح مرجع ۷-۲۴ باهدف کمک به کتابخانه‌ها در راستای گسترش ابزارهای نوین برای برقراری خدمات مرجع بلادرنگ^۱ بر روی شبکه (۷ روز در هفته، روزی ۲۴ ساعت) آغاز شد. یکی از اهداف عمده آن دست‌یافتن به نرم‌افزارهایی نظیر نرم‌افزار مرکز وب (WebCenter Software) برای پاسخگویی به سؤالات کاربران است. این طرح با پشتیبانی کتابخانه ایالت کالیفرنیا شروع شد و در سطح کتابخانه ملی پزشکی و کتابخانه کنگره گسترش یافت. شبکه Cisco/Webline Web با ارتباط با نرم‌افزار مرکز وب اجازه استفاده از "follow-me browsing" را که به کتابداران امکان راهنمایی مشتری از طریق صفحات با مشاوره در بکارگیری هر صفحه را می‌دهد، فراهم می‌سازد. کاربر می‌تواند با کلیک کردن روی کلید "click for librarian" توسط کتابداران متخصص از طریق روشها یا کاربردهای جذاب روی اینترنت یا اینترنت هدایت شود.

مدیریت جریان اطلاعات

متخصص اطلاع‌رسانی به سوی عرصه آسان‌سازی جریان اطلاعات از فراهم آوردن به کاربر-نهایی حرکت می‌کند. علاوه بر کار روی آشنایی با اغلب ابزارهای اطلاع‌رسانی مناسب برای سازماندهی، متخصص اطلاع‌رسانی همچنین باید اطمینان حاصل کند که کاربر نهایی از محدوده اطلاعات قابل دسترسی، و سریع‌ترین و آسان‌ترین راه برای بدست آوردن

اطلاعات مورد نیاز آگاه است.

XML و امکاناتش

انعطاف‌پذیری و گسترش‌پذیری^۲ XML باعث عرضه وسیع‌تر برای استقبال گسترده‌اش فراتر از حوزه سنتی SGML^۳ (زبان نشانه‌گذاری استاندارد عمومی) شده است. با تنوع زیادی که XML در توانایی جابجایی اطلاعات دارد می‌تواند استاندارد جایگزینی برای اسناد باشد. XML دارای توان بالقوه‌ای در استفاده مجدد منابع اطلاعاتی قابل دسترس موجود و پایگاه‌های اطلاعاتی قابل انتشار مجدد و ارائه آنها در هر روش مطلوب با بکارگیری هر نوع طرح-برگه‌ای^۴ است. کتابداران تصمیم می‌گیرند که چگونه خودشان را حسابی درگیر استانداردهای جدید IT نظیر XML کنند. استقبال وسیع و انعطاف‌پذیری XML کتابداران را قادر می‌سازد تا خدماتشان را به شکل تازه‌ای ارائه دهند. بهترین گزینه باید کسب دانش XML، خدمات‌دهی با کمک آن و آموزش مشتریانمان در مورد چگونگی استفاده یا اشتراک دانش مربوط به آن باشد.

نتیجه‌گیری

با دسترسی به اینترنت شاهد ابهام‌زدایی از مفهوم بازیابی اطلاعات هستیم. جامعه کاربر - نهایی بطور روزافزونی درمی‌یابد که Web پاسخگوی همه نیازهای اطلاعاتی است. پیدایی این شبکه منجر به یک نیاز برای تجدید دیدار نقش‌های قدیمی (سنتی) متخصص اطلاع‌رسانی و نیاز به تمرکز مجدد روی شایستگی‌های اصلی می‌شود. جستجوی اطلاعات روی شبکه جهانی وب (WWW) دقیقاً شبیه کار یک کارآگاه می‌باشد. با ردیابی اطلاعات مرتبط، فرد سؤالات درستی می‌پرسد، به منابع اطلاعاتی مناسبی مراجعه می‌کند و نتایج جستجو را مبتکرانه باهم تلفیق می‌کند. به عبارت دیگر، جستجوی مؤثر (WWW) مستلزم تفکر قابل توجیهی است،

1. real-time reference services

2. Extensibility

3. Standard Generalized Markup Language

4. Style sheets

منابع

1. Butler, D. (2000), "Biology back issues free as Publishers walk HighWire", *Nature*, Vol. 404, Nos 67-74, P. 117.
2. Coelho, L. (2000), "A small step to the Future", *Health Libraries Review*, Vol. 17, PP. 19-21.
3. Coffmann, S. and McGlamery, S. (2000), "The Librarian and Mr Jeeves", *American Libraries*, Vol. 31 No. 5, PP. 66-9.
4. Kranich, N.C. (1999), "Collaborating to build a global digital library", *The Electronic Library*, Vol. 17 No. 6, PP. 353-4.

به خصوص که تعداد غیر قابل تصویری از اطلاعات نامناسب نیز در اختیار کاربر قرار می گیرد. متخصصان سبیرنتیکی^۱ یا متخصصان دیجیتال^۲ دقیقاً دو نامی است که برای کتابداران متخصص آینده پیشنهاد شده است. با ایجاد همکاری های نزدیک با کاربران می توانیم نیازهای اطلاعاتی آنها را درک و به طور مؤثری به آنها کمک کنیم. کتابداران متخصصی که مایلند در این انقلاب زنده بمانند، نباید فقط به کاوش و یافتن اطلاعات بسنده کنند، بلکه باید کاملاً رایانه-آشنا^۳ و متبحر در استفاده و بهره گیری از فن آوری های در حال ظهور باشند.

1. Cybrarians

2. Digitarians

3. Computer-literate